

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ ВИЗНАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ SOME ISSUES OF RECOGNISANCE INSTITUTE IN INTERNATIONAL LAW

Пляка А.О.,
студентка

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Стаття пропонує дослідження загальнотеоретичних питань інституту міжнародно-правового визнання. Особлива увага приділяється теоріям та формам визнання, а також аналізу правової природи визнання як різновиду односторонніх актів держав. Даний інститут, будучи одним із найважливіших у міжнародному праві, досі не кодифікований і дотепер регулюється звичаєвими нормами міжнародного права, його загальновизнаними принципами, деякими багатосторонніми і двосторонніми угодами, резолюціями міжнародних органів і організацій, а також дипломатичними документами окремих держав та доктринальними положеннями. Тому питання про кодифікацію інституту визнання залишається зараз відкритим.

Ключові слова: визнання, декларативна і конститутивна теорії визнання, форми визнання, теорія міжнародного права, державний суверенітет, міжнародні відносини.

В статье исследуются общетеоретические аспекты института международно-правового признания. Особое внимание уделяется теориям и формам признания, а также анализу юридической природы признания как разновидности односторонних актов государства. Данный институт, являясь одним из важнейших в международном праве, до сих пор не кодифицирован и регулируется обычными нормами международного права, его общепризнанными принципами, некоторыми многосторонними и двусторонними соглашениями, резолюциями международных органов и организаций, а также дипломатическими документами отдельных государств и доктринальными положениями. Поэтому вопрос о кодификации института признания остается пока открытым.

Ключевые слова: признание, декларативная и конститутивная теории признания, формы признания, теория международного права, государственный суверенитет, международные отношения.

The article suggests research of the theoretical aspects connected with recognition in international law. Nowadays the research of the issue of new state formations is becoming more up-to-date. The point is there is not a definite position or unified regulatory legal act that regulate the regulation institute. That means that each special body formed on the basis of a national, religious or another idea potentially can strive to gain autonomy and independence.

The institute being one of the most important in international law, is still non-codified and up to now it is regulated by custom law standard of international law, its generally accepted principles, someone sided a multilateral agreements, resolutions of international bodies and organizations.

In international law, the two most common theories of thought for the creation of statehood are the constitutive and declaratory theories of state creation. Scientists quite often oppose these theories to each other. Although it is to consider them as two necessary states of the process of creating a new state. Firstly the required fact is one of establishing a new state as a result of one or other internal process. On this stage other countries influence should be minimal not to defy principles that have been mentioned, including the right of nations to self-determination, the principle of non-involvement into the states domestic issues. On the other hand, the fact of further recognition is absolutely necessary as the second important stage of setting international states legal identity because in up-to-date globalization terms the state cannot be is dated a form international community.

Also, the author of the article suggests pointing out in the convention of international recognition the legal standard which should prohibit to recognize the states and governments which appeared as a result of military conflict or political, economical, informational influence of one or several states. These should be provide international legal responsibility such as international legal sanctions for breaking this standards.

Key words: recognition, declaratory and constitutive theories of recognition, forms of recognition, theory of international law, theory of international law, state sovereignty, international community.

Останнім часом все актуальнішим стає дослідження питання про визнання нових державних утворень, насамперед, через проголошення незалежності Косова, Південної Осетії, Абхазії, а також враховуючи недавні політичні події – питання щодо визнання незалежності Каталонії. Проблема полягає в тому, що усталеній позиції щодо такого визнання чи уніфікованих нормативно-правових актів, що регулювали б інститут визнання, не існує. Це означає, що кожне специфічне угруповання, сформоване на основі національної, релігійної чи іншої ідеї, потенційно може прагнути здобути самостійність і незалежність.

На сьогоднішній день більшість держав практикує застосування звичаєвих норм, загальних принципів права, доктрин для визначення інституту визнання в міжнародному праві. Серед фундаментальних наукових досліджень, присвячених аналізу даного поняття, слід виділити праці М.О. Ушакова, І.І. Лукашук, І.Л. Литвиненка, М.І. Лазарева та інших.

У зв'язку з відсутністю усталеної позиції чи уніфікованих нормативно-правових актів, що регулювали б інститут визнання, необхідно вирішити такі завдання: визначити основні критерії визнання держав; політичні та правові аспекти виникнення нової держави як суб'єкта міжнарод-

ного права; необхідність визнання новоствореної держави зі сторони міжнародної спільноти; визначення статусу таких держав.

Держава є носієм державного суверенітету, саме вона виступає основним суб'єктом міжнародного права, опосередковує і контролює величезну кількість взаємозв'язків між усіма іншими учасниками міжнародних відносин. Це твердження лежить в основі інституту міжнародно-правового визнання держав, який є безпосереднім об'єктом дослідження. У зв'язку з цим жодне сучасне суспільство не може існувати без утворення держави, яка об'єктивно необхідна для організації його внутрішнього і міжнародного життя, тобто наявності суверенітету. Як суб'єкт міжнародного права суверенна держава не може повноцінно існувати без її міжнародно-правового визнання як рівноправного учасника міжнародного співтовариства.

Отже, постає питання про необхідність з'ясувати, що таке міжнародно-правове визнання? В юридичній літературі існує декілька визначень.

У 1936 році Інститут міжнародного права при ООН дав таке визначення визнанню держави: «визнання – це добровільний акт, яким чи якими держави констатують існування на певній території політично організованого

людського суспільства, незалежно від будь-якої іншої існуючої держави, здатного дотримуватися припису міжнародного права, та внаслідок цього демонструють свою волю розглядати його як члена міжнародного співтовариства» [1, с. 76].

Так, М.О. Ушаков вважає, що «визнання – це односторонній добровільний акт держави, в якому прямо чи опосередковано вона про це повідомляє або про те, що розглядає іншу державу як суб'єкт міжнародного права і має намір підтримувати з нею офіційні відносини, або про те, що вважає владу, яка встановлена неконституційним шляхом у державі чи на частині її території, досить ефективною для того, щоб виступати в міжнародних відносинах як представник цієї держави чи населення відповідної території» [2, с. 145].

Ще одне визначення надав Ігнатенко І.В., який зазначив, що міжнародно-правове визнання – «інститут, на основі якого існуючі держави або міжнародні організації встановлюють офіційні або неофіційні, повні або неповні відносини з новими суб'єктами міжнародного права» [3, с. 60].

Наведені визначення міжнародно-правового визнання суттєво відрізняються одне від одного, що певною мірою свідчить про відсутність єдиного тлумачення зазначеного поняття як серед науковців, так і серед юристів-міжнародників.

Отже, можна зробити висновок, що особливість міжнародного права полягає в тому, що право- та дієздатність кожного суб'єкта реалізуються у взаємовідносинах з іншими суб'єктами і залежать, таким чином, від їхнього бажання прийняти його в міжнародне товариство, визнати його існування або не визнавати.

У міжнародному праві дискусія про природу визнання має довгу історію і зводиться до визначення його юридичної суті: чи конструює визнання суб'єкт міжнародного права (конститутивна теорія) або лише декларує його появу (декларативна теорія).

Відповідно до конститутивної теорії міжнародно-правовий акт визнання є попередньою умовою настання юридичних прав нової держави. Ця теорія доводить, що саме акт визнання іншими державами створює нову державу, породжує і забезпечує її міжнародну правосуб'єктність. Іншими словами, нова держава як повноправний суб'єкт міжнародного співтовариства створюється на підставі бажання інших держав. Тобто до визнання держава не існує. Такі думки висувалися Анцилотті, Оппенгеймом та іншими. Цей акт має бути суто правовим. У конститутивній теорії є суттєвий недолік. Постає питання кількості потрібних держав для набуття визнання, інакше вона стає суб'єктом міжнародного права для одних, а для інших – ні, водночас на неї не діє Статут ООН та інші універсальні конвенції та міжнародно-правові звичаї, що покликані зберігати мир та безпеку у світі. Це може викликати численні провокації та дестабілізувати ситуацію у світі [4, с. 347].

Піддаючи сумніву цю теорію, І.І. Лукашук писав, що виходячи з основного принципу міжнародного права – суверенної рівності держав – недопустимо, щоб одна держава отримувала якийсь «дозвіл» від іншої. Ця теорія є суто політичною, оскільки не має правового підґрунтя. Набувши свого апогею за часів існування Священного Союзу, ця теорія не відображає дійсності. Вона є дискримінаційною [5, с. 35].

Також дуже важливо згадати такий основний принцип міжнародного права, як принцип співробітництва. Згідно з цим принципом кожна держава має поважати правосуб'єктність іншої держави.

На сьогодні у практиці міжнародного спілкування відсутність визнання з боку більшості держав – суб'єктів міжнародного права по суті виключає нового суб'єкта з міжнародного співтовариства (Придністровська Молдавська Республіка, Республіка Ічкерія тощо). Варто згадати

і досвід нашої держави, фактично Україна, затамувавши подих, перебувала в очікуванні реакції інших держав щодо визнання. І, на щастя, така реакція не забарилась. Найбільша кількість офіційних заяв припала вже на грудень 1991 року – Польща, Канада, Аргентина, Хорватія тощо [6, с. 240].

Відповідно до декларативної теорії визнання кожна держава стає суб'єктом міжнародного права з моменту її утворення. На неї розповсюджуються дії норм загального та звичаєвого міжнародного права. Наукове обґрунтування цієї теорії займає чільне місце у доктрині міжнародного права. Так, ще у 1936 році Інститут міжнародного права у Бельгії («Про визнання нових держав та урядів» зафіксував: «На існування нової держави і на всі правові наслідки, пов'язані з таким існуванням, не впливає відмова у визнанні з боку однієї або більше держав». Декларативна теорія також знайшла своє закріплення в міжнародно-правових документах: стаття 9 Статуту Організації американських держав, наприклад, закріплює, що політичне існування держави не залежить від визнання її іншими державами. Навіть до визнання держава має право на захист своєї цілісності і незалежності [7, с. 102].

На нашу думку, не слід ці дві теорії протиставляти. Доцільніше розглядати їх як два абсолютно необхідні етапи процесу становлення нової держави. Спочатку, безумовно, необхідним є сам факт утворення нової держави внаслідок тих або інших внутрішніх процесів. На цій стадії вплив інших держав повинен бути мінімальним, щоб не порушувати принципи, які вже згадувались, зокрема, право нації і народів на самовизначення, принцип невтручання у внутрішні справи держави. Проте і факт подальшого визнання є абсолютно необхідним як друга важлива стадія становлення міжнародної правосуб'єктності держави, оскільки в сучасних умовах глобалізації держава не може бути ізольованою від міжнародного співтовариства.

Але навіть і за такого підходу залишаються деякі нерозв'язані проблеми. По-перше, лишається незрозумілим, яка кількість визнань є необхідною для становлення правосуб'єктності новоствореної держави – одного десятка, усіх існуючих держав, чи це мають бути найбільш авторитетні держави. По-друге, все ж таки існує практика, коли держави можуть існувати і вступати в ті або інші контакти з іншими державами і без їх офіційного визнання. І все ж таки на сьогодні відсутні будь-які міжнародно-правові норми відносно часу, порядку, форми або способів визнання, а також рівня, на якому таке визнання може бути висловлено. Вирішення цих проблем виявляється можливим лише шляхом кодифікації інституту визнання, оскільки на сьогодні його утворюють, по суті, лише групи звичаєвих міжнародно-правових норм, які сформувалися внаслідок накопичення певної практики.

Окрім автори вказують, що держава для того, щоб бути визнаною, повинна відповідати певним вимогам. Аналізуючи Статут ООН, можна назвати вимоги миролюбства, прийняття обов'язків мирного співробітництва, здатність виконувати ці обов'язки, поваги суверенітету інших держав тощо. Такі вимоги є необхідними, адже не може бути визнане законним утворення, створене внаслідок агресії. Це, напевно, єдина вимога, яка може бути висунута до новоствореної держави [8].

У контексті дослідження поняття визнання традиційно виокремлюють також форми визнання як-от: *de jure*, *de facto*, *ad hoc*.

Питання визнання *de facto* не є новим, адже воно було притаманне практиці держав протягом минулого століття. Визначення «визнання *de facto*» є неоднозначним, відповідно, не існує консенсусу думок щодо його точного юридичного значення. Окремі представники англійської доктрини міжнародного права розглядають цей термін як мовчазне визнання, інші – як умовне або тимчасове ви-

знання, вважаючи, що його основною рисою є можливість відкликання [9, с. 28].

Однак, визнання *de facto* займає суттєве місце у міжнародно-правовому інституті визнання. У наш час широко застосовується практика, яка передбачає визнання *de facto* перед визнанням *de jure*, особливо в ситуаціях, коли законний уряд поступається новому революційному режиму.

Зазвичай визнання *de jure* є повним і завершеним. Воно відзначає прагнення держави вступити в офіційні зносини з новим суб'єктом міжнародного права. Таке визнання є ширшим, ніж визнання *de facto*, яке має на увазі «невизначений статус з невизначеними відносинами з іншими державами і передбачає створення непорозуміння у майбутньому».

Згідно з практикою Великої Британії потрібно відповісти трьом умовам для того, щоб держава була визнана *de jure*. Цими умовами є:

- обґрунтована гарантія стабільності та сталості;
- отримання державою загальної підтримки населення;
- здатність та прагнення держави дотримуватися своїх міжнародних зобов'язань.

Зустрічаються випадки, коли держави, уряди вступають в офіційний контакт одна з одною вимушено, для розв'язання яких-небудь конкретних питань, але водночас не бажають визнавати одну одну. У цьому випадку говорять про визнання *ad hoc*. Визнання *ad hoc* означає офіційний контакт із невизнаною державою задля вирішення конкретної проблеми у двосторонніх відносинах. Іноді метою таких контактів може бути укладання міжнародних договорів [10, с. 99].

Форми визнання, аналогічно як і розглянуті теорії визнання, також становлять предмет широких дискусій у площині доктрини міжнародного права. Прив'язка форм визнання до теоретичних конструкцій, що нерідко істотно відрізняються між собою за своєю суттю, призводить до проблеми їх розмежування. Особливо на цьому тлі вражає полярність думок щодо визначення меж між визнанням *de jure* і *de facto*. Одні вчені принципово наголошують на тому, що ці форми визнання не є ідентичними. Інші науковці, допускаючи існування відмінностей між *de jure* і *de facto*, заперечують за ними будь-яке юридичне значення. А деякі вчені, навпаки, констатують, що сьогодні відмінності між двома формами визнання відіграють набагато обмеженішу роль, ніж у минулому [11, с. 161]. Тому, беручи до уваги викладене, необхідно зазначити, що навіть існуючі ґрунтовні теоретичні розробки визнання, зокрема теорії та форми визнання, не можуть повною мірою забезпечити консолідовану позицію щодо визнання та юридичних аспектів, пов'язаних з ним.

Необхідно зазначити, що одна з причин нинішньої кризи щодо питання інституту визнання держав полягає в тому, що донині з боку держав не вироблено уніфікованих (єдиних) принципів відносно інституту визнання новоутворених держав. Відсутність же єдиного міжнародного документа сьогодні дозволяє провідним державам світу дотримуватися самостійної позиції відносно визнання тих або інших сепаратистських регіонів. Як приклад, відмова Росії та Китаю від визнання Косова не дозволить уряд

Косова набути представництво в Організації Об'єднаних Націй.

Однак у виняткових випадках положення актів міжнародних організацій чи безпосередньо міжнародно-правові акти передбачають юридичні зобов'язання щодо визнання тих чи інших утворень (резолюція Ради Безпеки ООН 1994 р. щодо визнання Іраком Кувейту та стаття 10 Рамкової угоди про мир у Боснії і Герцеговині 1995 р.). Також один з органів ООН – Міжнародний суд в Гаазі – 22 липня 2010 року видав консультативний висновок стосовно того, що проголошення незалежності Косова не суперечить нормам міжнародного права. Слід звернути увагу на те, що консультативне рішення не має обов'язкової сили, на відміну від стандартного рішення Міжнародного суду, але воно має вагомий політичний наслідок [12, с. 161].

Зазначимо, що в 1949 році Комісія міжнародного права ООН включила питання про визнання держав і урядів до переліку тем, що підлягають першочерговій уніфікації, проте вказана проблема не отримала вирішення. Отже, наступною причиною кризи в цій сфері слід вважати протиріччя між принципом «територіальної цілісності» та «правом нації на самовизначення». І в цьому випадку, як довело визнання Косова більшістю країн Заходу і Сходу, а Південної Осетії й Абхазії – з боку Росії, Нікарагуа, Венесуели та Науру, такі поняття, як «сепаратизм», «невизнаний утворення» провідні країни зазвичай тлумачать залежно від власних геополітичних інтересів.

Висновки. Отже, в разі появи на міжнародній арені нового суб'єкта міжнародного права нерідко виникає питання про визнання. Даний інститут, будучи одним із найважливіших у міжнародному праві, досі не кодифікований і дотепер регулюється звичайними нормами міжнародного права, його загальною визначеними принципами, деякими багатосторонніми і двосторонніми угодами, резолюціями міжнародних органів і організацій, а також дипломатичними документами окремих держав та доктринальними положеннями. Тому питання про кодифікацію інституту визнання залишається зараз відкритим.

Також доцільним є усунення протиріч між конститутивною та декларативною теоріями визнання держав і розробка на їх основі єдиного підходу. Так, політичне та юридичне існування держави, наявність у неї прав та обов'язків відповідно до міжнародного права не залежать від її визнання іншими суб'єктами міжнародного права, й у цьому разі об'єктивність декларативної доктрини очевидна. Проте для правових стосунків конкретних держав щодо певних питань, наприклад, розгляду в національних судах держав важливих матеріальних та фінансових позовів іноземних держав та урядів, винятково важливе значення матимуть рішення компетентної влади про визнання таких позивачів.

Також, на нашу думку, слід закріпити в конвенції про міжнародне визнання правову норму, яка б забороняла визнавати держави та уряди, які виникли внаслідок збройного конфлікту чи внаслідок політичного, економічного, інформаційного сприяння однієї чи декількох держав. За порушення цієї норми повинна бути передбачена міжнародна правова відповідальність у вигляді міжнародно-правових санкцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баскин Ю.Я. История международного права / Ю.Я. Баскин, Д.И. Фельдман. – М. : Международные отношения, 1990. – С. 76.
2. Ушаков М.О. Международное право : учебник / М.О. Ушаков. – М. : Юрист, 2000. – С. 145.
3. Игнатенко Г.В. Международное право : учебник для вузов / Г.В. Игнатенко, О.И. Тиунов. – 6-е изд. перераб. и доп. – М. : Норма: НИЦ ИНФРА-М, 2013. – 594 с. – С. 60.
4. Буткевич В.Г. Международное право : Основы теории. / В.Г. Буткевич, О.В. Задорожний, В.В. Мицик. – К. : Либідь, 2002. – 606 с. – С. 347.
5. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть / И.И. Лукашук. – М. : Бек, 1997. – 371 с. – С. 35.
6. Литвиненко І.Л. Визнання держав у міжнародному праві / І.Л. Литвиненко // Університетські наукові записки, 2005. – № 1–2(13–14). – С. 238–243.
7. Теліпко В.Е. Міжнародне публічне право [навч. посіб.] / В.Е. Теліпко, А.С. Овчаренко ; за заг. ред. В.Е. Теліпко – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 608 с. – С. 102.
8. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1970 р.

9. Резнева М.Д. Визнання de facto та de jure / М.Д. Резнева // м. Одеса, 22 жовтня 2010 року). – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 27–29.
10. Шумиленко А.П. Сучасна практика держав щодо встановлення дипломатичних відносин та обміну дипломатичними представництвами / А.П. Шумиленко // Науковий вісник. – 2013 рік. – № 3. – С. 96–106.
11. Цимбрівський Т.С. Інститут визнання у сучасних міжнародно-правових відносинах / Т.С. Цимбрівський // Публічне право. – 2012. – № 3 (7). – С. 158–162.
12. Зозуля А.О. Вплив проголошення незалежності Косово на світовий порядок у контексті протистояння двох основних принципів міжнародного права / А.О. Зозуля // Освіта регіону. – 2010. – № 3 – С.144–148.

УДК 341.6

ЕЛЕКТРОННИЙ АРБИТРАЖ ELECTRONIC ARBITRATION

**Полатай В.Ю.,
к.ю.н.,**

доцент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті зроблено спробу визначити правову природу розгляду спорів у мережі Інтернет як альтернативну форму вирішення спорів, досліджуються причини необхідності саме такого способу врегулювання спорів. Надано основні міжнародні нормативні акти та практичне втілення арбітражного розгляду спорів із застосуванням ІТ-технологій та процесів.

Ключові слова: арбітраж, альтернативний розгляд спорів, Electronic Dispute Resolution, Internet Dispute Resolution, Online Dispute Resolution, електронна комерція.

В статье сделана попытка определить правовую природу рассмотрения споров в сети Интернет как альтернативную форму разрешения споров, исследовать причины необходимости именно такого способа урегулирования споров. Предоставляются основные международные нормативные акты и практическое воплощение арбитражного рассмотрения споров с применением ИТ-технологий и процессов.

Ключевые слова: арбитраж, альтернативное рассмотрение споров, Electronic Dispute Resolution, Internet Dispute Resolution, Online Dispute Resolution, электронная комерция.

The article attempts to define the legal type of dispute resolution in the Internet as an alternative form of dispute resolution, researches the causes of necessity use of such dispute solution way. Cross-border type of the relationship is researching in the field of IT technologies and as a consequence, the cross-border type of the dispute resolution. Basic terms, which this direction uses, are determining.

The analysis of substantive and procedural relationship makes it possible to conclude that it include the transboundary type of these relations, despite the fact that the Internet has no limits or borders.

Moreover it shows the variety of ways of alternative dispute resolution, and the main trends that can exist in the world. Besides conclusion was made to the complex type of the composition of the relations which creates in the industry of electronic commerce with its own legal system, with the possible name IT Lex Mercatoria.

In the article main aim is to justify arbitration way of the disputes consideration in the Internet and electronic commerce as a way which is responsible for its legal type of its relationship, which are formed in the IT field. The justification for this way is based on the research of the legal type of the alternative arbitration method of dispute resolution and electronic commerce.

The relevance of the chosen theme for the research is determined by the rapid development of electronic commerce and other relations that develop in the Internet on this one way and the need for an adequate and effective way to protect these relations and dispute resolution in this industry.

Analytical materials for the article were the research of international practices, laws that exist in the IT field and a few scientific publications on this topic.

Key words: Arbitration, Alternative Dispute Resolution, Electronic Dispute Resolution, Internet Dispute Resolution, Online Dispute, E-commerce.

Розвиток інформаційних технологій спричиняє необхідність адекватного вирішення спорів у цій галузі. Арбітражне вирішення спорів в мережі Інтернет є зараз дуже актуальною темою. Це пов'язано не тільки з розвитком та необхідністю регулювання специфічних суспільних відносин в інформаційному суспільстві.

Арбітраж як договірний порядок вирішення спорів заснований на угоді сторін про передачу вирішення спору третій особі, як правило, спеціалісту в даній галузі й не обов'язково юристу, що більше відповідає потребам ІТ-спільноти.

Крім того, корупція в судах штовхає сторони до пошуку альтернативних способів вирішення спорів. І якщо є потреба вирішити спір саме в галузі електронної комерції, необхідні фахівці, знання та інструменти саме з цієї галузі. Навіть самий грамотний та неупереджений суддя не володіє знаннями та навичками ІТ-технологій, і судовий розгляд перетвориться на суцільну експертизу. Отже, сторони ІТ-спорів почали все частіше звертатися

безпосередньо до експертів за вирішенням спорів. Ці експерти, як правило, і є третейськими – арбітражними – суддями в галузі ІТ.

Дуже важко визначитися з термінами, якими ми будемо користуватися під час розгляду проблеми врегулювання спорів в мережі Інтернет. Взяти хоча б термін «онлайн» врегулювання спорів. Спеціалісти в галузі ІТ під терміном онлайн (online) розуміють безпосереднє «живе» спілкування. Більш широкий загал під цим терміном розуміє розгляд спору в мережі Інтернет в електронній формі.

У зарубіжній літературі визначень теж багато. Однак на нашу думку, варто погодитися із С.М. Мироною, що «<...> з урахуванням перспективи розвитку найбільш підходящим для визначення цього явища є використання терміну “Electronic Dispute Resolution” («електронне вирішення спорів») як більш ширшого у порівнянні з “Internet Dispute Resolution” («інтернет-вирішення спорів») та “Online Dispute Resolution” («онлайн-вирішення спорів»)» [1].